

Renesance a humanismus v české literatuře

Charakteristika doby

- 15. a 16.století;
- pokles královské moci za vlády Jagellovců, spory pravomoci mezi městy a šlechtou
- 16. a první polovina 17.století je dobou vzrůstajících církevních nepokojů (katoličtí Habsburkové s nekatolíky)
- rozvoj řemeslné výroby, vznik prvních manufaktur, rostoucí význam měst
- oslabena moc církve, právo jedince na samostatný výklad bible (zásluha husitů)
- první seznámení s myšlenkami humanismu proběhlo za doby vlády Karla IV., který se přátelil s Petrarcou, osobně se s ním setkal v Praze a v italské Mantově, ale v této době byl nedostatek vzdělavců a v Čechách sílí reformační hnutí, které vyplnilo konec 14. století a století 15.
- v humanistické literatuře se objevuje málo originálních děl, většinou se jedná o překlady, převládá naučná literatura
- ve 2.polovině 15.století se v české literatuře objevují dvě linie tvorby :
 - díla psaná latinsky
 - díla psaná česky
- více než filosofický ráz tvorby se u nás prosadila mravoučnost, která našla svou oporu v činnosti jednoty bratrské
- **Jednota bratrská** – křesťanské církevní společenství, vrací se k husitským ideálům rovnosti a bratrství a k názorům Petra Chelčického. Byla založena roku 1458 v Kunvaldu v Orlických horách Řehořem Krajčím. Jednota se postupně stává významnou v oblasti vzdělávání, zakládá tiskárny, vydává kancionály. Jejím nejvýznamnějším počinem v tomto období bylo vydání ***Kralické bible***. Jednota původně sdružovala lidi prosté, nepřála příliš vzdělanosti. Postupným vlivem feudálů a měšťanstva do jejich řad se mění i názory na vzdělání, především zásluhou Lukáše Pražského. V souvislosti s pronásledováním jednoty se přesunuje na Moravu, zde se o její rozkvět v Ivančicích zasloužil zejména Jan Blahoslav.

Latinský proud

- Humanismus prosazují zejména studenti a učenci z italských universit;
- díla vznikají zejména za vlády Jagellovců;
- představiteli jsou zvláště katoličtí šlechtici;
- tvorba je určena pro nejvzdělanější vrstvy.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic

- * 1461 (?), † 1510.
- Pod vlivem antických autorů psal básně i prózu, v nichž reaguje na problémy tehdejší společnosti, významná je jeho korespondence.
- Vyšehradský probošt a dvořan Vladislava II..
- Byl proslulý cestovatel a sběratel starých rukopisů.
- ***Žaloba k svatému Václavu*** – báseň o českých mravech, velmi kritická až nespravedlivá, autor v ní projevuje velké literární nadání.

Dubravius

- vlastním jménem Jan Skála z Doubravky;
- diplomat, biskup olomoucký;
- * kolem 1486, † 1553.

- **Rada zvířat** – alegorická veršovaná skladba, soubor humanistických rad panovníkovi, pro Ludvíka Jagellonského.
- **Dějiny Českého království**.
- Autor evropského významu, jeho dílo dosáhlo širokého ohlasu.

Jan Campanus Vodňanský

- * 1572, †1622
- Významný humanistický básník, rektor pražské univerzity.
- V době po Bílé hoře se marně snažil uchránit Karlovu univerzitu před jezuity.
- Jeho život je námětem románu **Mistr Kampanus** od **Zikmunda Wintra**.
- Autor vytříbených latinských veršů. **Svaté ódy** – přebásnění starozákonních žalmů, **Břetislav** – hra z českých dějin.

Jan z Rabštejna

- První latinský humanista
- * 1437, †1473
- Vyšehradský probošt a diplomat ve službách Jiřího z Poděbrad
- **Dialogus** – rozhovor 4 šlechticů o nábožensko – politických poměrech za krále Jiřího z Poděbrad. Autor se přimlouvá za smírné vyřešení sporu mezi papežem a králem Jiřím, povzbuzuje k lásce k vlasti a odmítá válku. Dílo je ne svou dobu výjimečné, vyniká uměním charakteristiky jednotlivých mluvčích dialogu.

Český proud

- Prosazuje se později;
- jeho nositeli jsou hlavně měšťané, členové jednoty bratrské, usilující o hospodářský vzestup své vrstvy, kteří využívají literatury jako prostředku v boji.

Kornel Viktorin ze Všehrd

- asi 1460, †1520
- Přední představitel českého humanismu;
- autor právnického spisu **O práviech, sudiech, deskách české země, knihy devatery**.
- Tvůrce programu českého humanismu – hájí právo národa na srozumitelný jazyk – uveřejněn v překladu **Jana Zlatoústého** - **Knihy o napravení padlého**

Jiří Melantrich Rožďalovský z Aventina

- Tiskař a nakladatel;
- asi 1511, † 1580
- v roce 1552 převzal pražskou tiskárnu Bartoloměje Netolického a postupně z ní vybudoval významné nakladatelství. Vydal více než 200 titulů zejména naučné literatury (mj. Mattioliho Herbář a několik vydání bible, zvané Melantrišky). Na jeho dílo úspěšně navázal Daniel Adam z Veleslavína.

Daniel Adam z Veleslavína

- 1546, † 1599
- Významný šířitel humanistické vzdělanosti v českých zemích, skvělý organizátor kulturního života.
- Sám napsal jediné původní dílo, **Kalendář historický**, v němž se snažil nejširším vrstvám čtenářů přiblížit evropské dějiny.
- Z knih, které vydal, vynikají **Kroniky dvě o založení země české** – je autorem předmluvy a vícejazyčné slovníky, např. věcně uspořádaný česko-latinsko-řecko-německý slovník.

Blahoslav Jan

- Český gramatik, historik a překladatel období humanismu

- * 1523, † 1571
- Významný představitel českého humanismu.
- Biskup jednoty bratrské. Tvůrce jejího kulturního programu .
- Přeložil do češtiny **Nový zákon** (Nový zákon vnově do češtiny přeložený). Tento překlad se později s novými úpravami stal základem Bible kralické. Blahoslavův jazyk se tak stal základem nové spisovné češtiny.
- Autor spisu **Filipika proti misomusům**, v němž obhajoval užitečnost a přímo nutnost vzdělání pro každého člověka. Dílo bylo namířeno proti dřívějšímu biskupovi jednoty bratrské, který prosazoval názor o nepotřebě vzdělání.
- Historik - **O původu jednoty bratrské a řádu v ní**
- Muzikolog - bratrské kancionály, **Musika**
- Teolog - **Sepsání o rozdílu jednoty bratrské od luteránské**
- Těsně před smrtí pracoval na **Gramaticce české**, která se stala důležitým zdrojem informací o tehdejšímu stavu jazyka.

Bible kralická

- překlad z původního jazyka do češtiny pořízený překladateli jednoty bratrské;
- 1564 první překlad Nového zákona od Jana Blahoslava, 1588 dokončen překlad Starého zákona, doplněn Blahoslavovým Novým zákonem, s nímž tvoří tzv. šestidílkou.
- Vrchol českého biblického překladatelského úsilí.
- Považována za základ spisovné češtiny.

Mikuláš Dačický z Heslova

- * 1555, † 1626)
- Humanistický spisovatel, šlechtic, s jehož jménem je spojeno město Kutná Hora, kde strávil téměř celý svůj život.
- Autor **Pamětí** zachycujících události od roku 1575 do roku 1626 a sbírky anakreontské poezie, ale i vlasteneckých a mravokárných básní **Prostopravda**.

Václav Hájek z Libočan

- konec 15. st., † 1553
- Kronikář
- Autor beletrizované **Kroniky české** (1541), poutavě psané, avšak plné omylů a výmyslů; kronika přesto platila ještě v 19. století za spolehlivý historický pramen. Shrnul dávné i dobové představy o proměnách č. zemí od příchodu Čechů až do 1526; využívá v ní starší práce (Kosmova a Dalimilova kronika), ale domýšlí prázdná a neznámá místa, aniž by je podkládal historicky ověřeným materiálem, proto má dílo hodnotu spíše vypravěčsky literární.

Hrubý z Jelení Řehoř

- asi 1460, † 1514
- Překladatel, stoupenec humanismu.
- Přeložil do češtiny Chválu bláznovství Erasma Rotterdamského